

Carnaval in Venetië

Tekst en foto
CHRISTINE BUYLE

In het Venetië van de zeventiende en achttiende eeuw waren maskers haast niet weg te denken. Voor een buitenstaander leek het alsof de dogenstad onophoudelijk in een carnavalsroes baadde, maar schijn bedriegt. De maskerade diende vooral als dekmantel voor intriges en decadente uitspattingen. Die hoorden nu eenmaal bij een republiek die eens machtig was en nu haar zwanenzang ten beste gaf.

Dankzij vermommingen die rang, stand en geslacht verdoezelden, konden de Venetianen zich incognito aan allerlei intriges, kansspelen en liefdesavonturen wagen. Geen overbodige luxe in een stad die krioelde van de spionnen en waar in de smalle steegjes iedereen voortdurend op elkaars lip zat.

De vermomming met het meeste succes heette *maschera di tabarro e bauta*.

De *bauta* was een wit masker dat de bovenste helft van het gezicht verborg, terwijl de *tabarro*, een lange, donkere cape, het lichaam verhulde.

Bij vrouwen was ook de witte *moretta* in trek. Aan de binnenkant van dit ovale masker zat er een mondstuk, dat de dames tussen de tanden moesten klemmen. De gemaskerden mochten dus hun mond niet opendoen, of ze konden hun anonimiteit wel vergeten. Voor mannen was dat lekker meegenomen.

VLIEGENDE TURK

Tijdens het Venetiaanse carnaval, waarvan al sprake is in de middeleeuwen en dat duurde van 26 december tot Vastenavond, waren er ook andere vermommingen. Zo zag de *gnaga* eruit als een brutaal, obscene volkswijf. Vooral in homofiele kringen was deze vermomming geliefd. Andere feestneuzen hulden zich met dierenhuiden en plantten wat takken in hun haar, om door te gaan voor *wildeman*.

Tot de spectaculairste carnavalsattracties behoorde de *vliegende Turk*, waarbij een koorddanser van de klokkentoren naar beneden wiebelde om de doge een ruiker bloemen te geven. De Venetianen vonden het ook leuk om stieren aan touwen vast te houden en door afgerichte honden in de oren te laten bijten. Soms lieten

de *tiradori*, die de touwtjes (letterlijk) in handen hadden, de stier opzettelijk struikelen. Ze moesten dan wel het geschonden rundsvlees vergoeden. Honden die zich al te hardnekkig in de oren vastbeten, werden door *cavacani* tot andere gedachten gebracht. Die mannen achtten alle middelen geoorloofd en beten desnoods zelf in de staart van de hond.

HARLEKIJN

Tijdens zo'n carnaval - maar ook 's zomers - stond er altijd *Commedia dell'arte* op het programma. Dit genre, waarvan de oorsprong in de zestiende eeuw ligt, werd verspreid door rondreizende toneelgezelschappen van negen à vijftien acteurs. Iedereen nam een welbepaald type voor zijn rekening en improviseerde er verder maar op los. De personages droegen een vermomming, waarvan het masker zo herkenbaar was, dat alleen al bij het zien van de grootste lolbroeken de mensen in lachen uitbarstten. Omdat de maskers duurzaam en zweetbestendig moesten zijn, waren ze van leder, terwijl papier-maché voor carnavalsmaskers werd gebruikt. Het houten model waarop men het leer in vorm hamerde, werd op maat gemaakt. Het masker zat dan ook als een tweede huid. De mond en kin bleven vrij,

zodat de mimiek van de acteur volledig tot zijn recht kwam.

PANTALONE EN ARLECCHINO

De vermommingen uit de *Commedia dell'arte* deden het ook goed als carnavalskostuums. Pantalone, een handelaar-op-rust met een hangbuikje en een baardje, is het prototype van de oude bok die nog wel een groen blaadje lust. De *Dottore* (in de rechten) kan het niet laten om zijn eindeloze monologen te doorspekken met verkeerd geciteerde boutades. Het waren echter de knechten of *Zanni* die de show stalen. Hun provinciaal taaltje en onbehouwen manieren werkte op de lachspieren, maar de pientere knullen trokken zich overal uit de slag. Hoewel er zijn meer dan veertig namen van knechten zijn bewaard, hebben maar een handvol de tand des tijds doorstaan : Arlecchino, Pedrolino (in Frankrijk Pierrot), Truffaldino (in Venetië) en Pulcinella (in Napels). De rol van de *Zanni* viel alleen de beste acteurs ten deel. Geen wonder dat zij vaak de leiders van het toneelgezelschap waren.

SCHANDAAL

In het *Musée international du Carnaval et du Masque* te Binche loopt een kleine, maar boeiende tentoonstelling over het Venetiaanse carnaval. Jammer genoeg waren de oorspronkelijke kostuums en

papier-maché maskers niet opgewassen tegen het vochtige laguneklimaat. De reconstructies zijn echter wel knap opgesteld en de muziek van Vivaldi en Stravinsky's Pulcinella doen de rest.

Hoe carnavalsmaskers gemaakt worden, ziet u in een klein atelier. Bij de maskers aan de muur staat trouwens fijntjes vermeld welke u in het museum kunt kopen. Van veel hogere kwaliteit zijn de maskers uit de Sartori-verzameling. De beroemde Amleto Sartori slaagde erin om vanaf 1948 lederen *Commedia dell'arte*-maskers te maken volgens oude technieken. Hij werd bekend door zijn samenwerking met toneelregisseur Giorgio Strehler.

Haast tweehonderd jaar lang viel er in Venetië van carnaval nauwelijks iets te merken, maar sinds 1979 is de jaarlijkse maskerade opnieuw een toeristische attractie. Daarbij zijn ook altijd modeontwerpers van de partij. Van *enfant terrible* Giorgio Spiller staan in Binche twee kostuums die door hun groteske seksuele lading een enorm schandaal hebben veroorzaakt.

INFO

Le carnaval de Venise. Tradition et modernité loopt nog tot 26 juni 1994 in het Musée international du Carnaval et du Masque te Binche.